

— મુગ્ધ ગોંધ તમા ચાર્યામી તાલુકાના :—

“ભુગોળ શિક્ષક”

મુગ્ધ ગોંધ તમા ચાર્યામી તાલુકાના

૫૫

૫

૫

૫

મુગ્ધ ગોંધ તમા ચાર્યામી તાલુકાના

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૌપીરાખિટ્ર વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૫૭૨ વર્ગાક

પુસ્તકનું નામ દેશગોળ શિક્ષા ૩

વિષય ઇ. ૧૨૦૦ ૧૬:૨:૨૩૧૧ જાગૃત્વ

સુરત શહેર તથા ચોર્યાસી તાલુકાને

❖ “ભૂગોળ શિક્ષક” ❖

રચનાર:—છગનલાલ ભોતીરામ શાહ.

“ભૂગોળ શિક્ષક” વગેરેના કર્તા.

રચનારનું ઠેકાણું:—શાહપોર-સુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—છગનલાલ ભોતીરામ શાહ.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું—શાહપોર-સુરત.

સુરત ચક્રાના પુલખ ટાંકી પાસે આવેલા ‘શંકર’ પ્રિન્ટીંગ

પ્રેસમાં નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકળે છાપ્યો.

મુદ્રાણેલી વધારેલી આવૃત્તિ ૪ થી] [પ્રત ૧૦૦૦.

કર્તાએ સર્વ હક સ્વાધીન રાખ્યા છે.

માર્ચ]

[સને ૧૯૨૩.

કિંમત ત્રણ આના. પોસ્ટેજ શુદ્ધ

મહેરબાન કાઠિઆવાડના એજન્ટ હુધ ગવનર સાહેબ
ખહાદુરે પાતાના હુકમ નં. ૬૯ તા. ૨-૮-૧૯ થી.

“અંકગણિતનાં મનોચત્ન”

કાઠિઆવાડ એજન્સિની તમામ પ્રાયમરી સ્કૂલોમાં
૧૧મ અને લાયબ્રેરી થુક તરીકે મંજૂર કર્યા છે.

જામનગર } સ્ટેટમાં “અંકગણિતનાં મનોચત્ન”
વાક્ષનેર }

ટેકરટ થુક તરીકે મંજૂર થએલા છે.

“ડિક્ટેશન શિક્ષક”

બાળપોથીથી પાંચમી સુધીના તેમજ ત્રિવેદિ વાચનમાળા
અને કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક પહેલાના તૈયાર છે.

ડિક્ટેશન શિક્ષકમાં શું શું છે ???

૧] નવાર અઘના શબ્દો.

૨] જોડણીના એકજ સરખા નિયમવાળા શબ્દો.

૩] કંઈન મળતા શબ્દોની તારવણી,

૪] જોડાક્ષર. ૫] મળતા જોડાક્ષર.

૬] પરીક્ષાના ડિક્ટેશનમાં આવનાર શબ્દો.

કર્તા:-છગનલાલ મોતોરામ શાહ, શાહપોર-સુરત.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ કૃત.

સુરત શહેર તથા ચોયાંસી તાલુકાનો

 ભૂગોળ શિક્ષક

દિશાઓ.

દિશાઓ ચાર છે. પૂર્વ, પશ્ચિમ, ઉત્તર, દક્ષિણ.

જે દિશામાં સુરજ ઉગે છે તે ઊગમણી કે પૂર્વ દિશા.

જે દિશામાં સુરજ આથમે છે તે આથમણી કે પશ્ચિમ દિશા.

સુરજ સામું મોં કરી ઉભા રહીએ તો ડાબા હાથ તરફની ઉત્તર દિશા અને જમણા હાથ તરફની દક્ષિણ દિશા.

રાતે ધ્રુવનો તારો હંમેશાં જે તરફ દેખાય છે તેને ઉત્તર દિશા કહે છે. ઉત્તરની સામેની દક્ષિણ દિશા, તેમજ પૂર્વની સામેની પશ્ચિમ દિશા.

નકશાની દિશાઓ.

નકશા સામું મોં કરી ઉભા રહીએ તો માથા તરફની એટલે ઉપરની ઉત્તર દિશા. પગ તરફની એટલે નીચેની દક્ષિણ દિશા. જમણા હાથ તરફની પૂર્વ દિશા, અને ડાબા હાથ તરફની પશ્ચિમ દિશા.

સૂચના:—નકશામાં હરકોઈ જગા ખીણ જગાની ઉપલી ભેર આવેલી હોય તો તે ઉત્તરે કહેવાય. નીચલી ભેર આવેલી

૪] મુખઈ ઇલાકાની સાઠ ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪૥ આના

હોય તો દક્ષિણે કહેવાય. જમણી તરફ આવેલી હોય તો પૂર્વે અને ડાબી તરફ આવેલી હોય તો પશ્ચિમે કહેવાય.

ખુણાઓ.

ખુણાઓ ચાર છે. અગ્નિ, નૈઋત્ય, વાયવ્ય, ઈશાન, પૂર્વ અને દક્ષિણ વચ્ચેનો અગ્નિ ખુણો. દક્ષિણ અને પશ્ચિમ વચ્ચેનો નૈઋત્ય ખુણો. પશ્ચિમ અને ઉત્તર વચ્ચેનો વાયવ્ય ખુણો. ઉત્તર અને પૂર્વ વચ્ચેનો ઈશાન ખુણો.

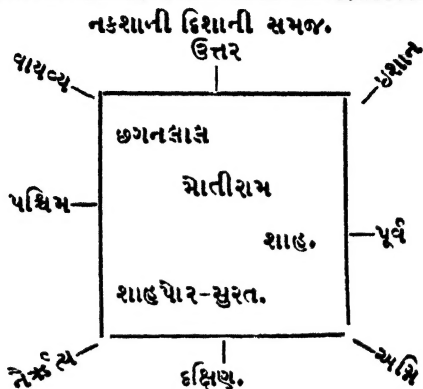
દિશા ને ખુણા વિષે દોહરો.

સુરજ ઉગે છે પૂર્વમાં, આથમતો પશ્ચિમ;
પૂર્વ લજ્જા મોં રાખતાં, જમણી ગમ દક્ષિણ;
ડાબી ગમ ઉત્તર દિશા, મળી દિશા થઈ ચાર;
અ ચારે દિશા તણે, નનમાં કરો વિચાર;
ત પૂર્વે વચ્ચે રહેા, ઈશાન ખુણો ચાર;
દક્ષિણ પૂર્વ તણી વચ્ચે, અગ્નિ ખુણ નિરધાર;
દક્ષિણ પશ્ચિમ મધ્યમાં, નૈઋત્ય ખુણો જાણ;
ઉત્તર પશ્ચિમે હવે, વાયવ્ય મનમાં આણ.

બીજા ધોરણ માટે અઘાપિ બહાર ન પડેલાં એવાં

“અંકગણિતનાં મનોયતન” પાંચ આના.

હિંદુસ્તાનની સાત ભૂગોળની પ્રમોત્તરમાળા ચાર આના. [૫

વ્યાખ્યાઓ.

શહેર—જેમાં હારખંધ ને છાખંધ ઘણાં ઘરો તથા મોટાં મોટાં બજારો આવેલાં હોય તે.

કોટ—શહેરના બચાવ માટે બાંધેલી બડી, પહોળી, ઉંચી ભીંત.

પરાં—શહેરનો પાછળથી વધેલો ભાગ. (મોટા કોટ અને નાના કોટની વચ્ચેનો ભાગ)

હરવાજા—બહારના કોટમાં જવા આવવા માટે મૂકેલાં મોટાં બારણાં.

૬] શુભરાતની સાં બૂગેાળની પ્રનોત્તરમાળાં ૩ આના.

ભાગળ—અંદરના કોટમાં જવા આવવા માટે મૂકેલાં નાના દરવાજા.

ખારી—નદીના કાંઠા પર જવા આવવા માટે મૂકેલાં નાના દરવાજા.

નકશો—કોઈ ગામ કે ચહેરોના કાગળ પર માપ પ્રમાણે ચિત્રેલો નમુનો.

સડક—પથરથી બાંધેલો રસ્તો.

રેલવે—લોઢાની સડકનો બાંધેલો રસ્તો, જેના પર આગગાડી ચાલે છે તે

સ્ટેશન—આગગાડી ઉભી રાખવાનું મુકરર ઠેકાણું.

પ્લાટફોર્મ—આગગાડીમાંથી માલ ચઢાવવા ઉતારવાનું ઠેકાણું.

ગુડસયાડ—આગગાડીમાંથી માલ ચઢાવવા ઉતારવાનું ઠેકાણું.

જંકશન—જ્યાં આગળ આગગાડીના રસ્તા મળે છે તે.

આયાત—બીજે ગામથી આવતો માલ.

નિકાસ—બીજે ગામ જતો માલ.

ગેટ—પેલ્લીસનું થાણું અથવા ચોકી.

ખાફા—જે ઠેકાણે વહાણ લંગારવામાં આવે છે તે.

ડકકો—વહાણમાંથી માલ ચઢાવવા ઉતારવા માટે બાંધેલો લાકડાનો ઘાટ.

પૂલ—નદી કે ખાડી પરથી માણસો તથા ગાડીઓ જવા આવવા માટે બાંધેલો રસ્તો.

બીજા ધારણ માટે અંગણિતનાં મનોચિત્ર પાંચ આના. [૭]

ખંઠર—નદી કે દરીઆ કાંઠે આવેલું શહેર કે જ્યાંથી વહાણ મારફતે ઘણો માલ આવળ થતો હોય તે.

ગામડું—નાના ઝુંપડાં જેવાં ઘરોનો જથ્થો.

ગામ—થોડાં ઘર ને ફળીઆનો જથ્થો.

કરખો—તાલુકાનું સૌથી મોટું ગામ.

તાલુકો—ઘણાં ગામ મળીને થએલો મામલતદારના તાબાનો ભાગ.

ભાડું—નદી કાંઠાની ખેડવા લાયક રેતાળ જમીન.

ચગાની જમીન—નદીનું મટોડું ઠરીને બનેલી જમીન

ખેટ—જેની ચારે બાજુ પાણી ને વચમાં જમીન હોય તે.

કાંઠો—જમીનનો જે ભાગ નદી કે દરીઆને લગેલગ આવેલો હોય તે.

મૂળ—નદી જે ઠંકણેથી નીકળે છે તે જગા.

મુખ—નદી જે જગાએ દરીઆને મળે છે તે જગા. નદીના મૂળ આગળની જગા હિંચી ને મુખ આગળની નીચી હોય છે.

સમુદ્ર—દરીઓ. એનું પાણી ખાડું હોય છે.

નદી—મીઠા પાણીનો રેલો પર્વત અથવા સરોવર-માંથી નીકળી ઢળતી જગામાં થઈ બીજી નદી કે દરીઆને મળે છે તે.

૮] સુરત જિલ્લાનો “ભૂગોળ શિક્ષક” ત્રણ આના.

ખાડી—શહેરનું પાણી વહી જવા માટે ખોદેલી મોટી ખાડ.

તળાવ—જેની ચારે બાજુ જમીન ને વચમાં પાણી હોય તે.

સુરત શહેર.

સુરજ નામની રામજણી પરથી સુરત નામ પડ્યું. વિદ્વાન લોકો એને સૂર્યપુર કહેતા.

સીમા—ઉત્તરે—ગોતાલાવાડી. કતારગામ ને વેડની જમીન. પૂર્વે—રેલવેની સડક, વરાછા, પુણા અને કુંભારી-આની જમીન. દક્ષિણે—ઉધના ને મજુરાની જમીન. પશ્ચિમે—તાપી નદી.

વિસ્તાર:—ઉત્તરે વરિઆવી દરવાજાથી દક્ષિણે નવ-સારી દરવાજા સુધીની લંબાઈ ચાર માઈલ છે, અને પૂર્વે સરાહના દરવાજાથી પશ્ચિમે અઠવાના દરવાજા સુધીની લંબાઈ ચાર માઈલ છે.

ભાગો:—જે છે. ૧. મોટા કોટ અને નાના કોટની વચ્ચેનો ભાગ. ૨. નાના કોટની અંદરનો ભાગ.

સ્થેશનથી કિલ્લા સુધી મોટી પહોળી સડક પૂર્વ પશ્ચિમ બાંધેલી છે તેથી પણ શહેરના ઉત્તર અને દક્ષિણ એવા બે ભાગ થયેલા જણાય છે.

કુદરતી રચના—શહેરની જમીન કરતાં પરાની જમીન નીચી છે, શહેરના બે ભાગનું પાણી સૈયદપુરી દરવાજેથી

મક્કાઈ ભાગળની ખાડીમાં વહી તાપીમાં જાય છે. તેથી શહેરની પશ્ચિમનો ઢાળ ઉત્તર દક્ષિણ છે. શહેરની જમીન ચગાની બનેલી છે. મટોડું કાળું અને પીળું એમ બે જાતનું નીકળે છે. પીળા મટોડામાંથી મરડીઆ કાંકરા નીકળે છે, તે છો બનાવવાના ધામમાં આવે છે. અને કાળા મટોડાનાં વાસણ, નળીઆં, ઈંટો, રમકડાં વગેરે બને છે.

નિયાણુ ભાગો—તવસારી બજાર, સગરામપડું, વરિઆવી ભાગળ, ગલ્લેમડી અને ભાગાતળાવ.

નદી—તાપી એ સાતપુડા પર્વતમાંથી નીકળે છે અને સુરતથી ચૌદ માઇલ પર ઝરળી સમુદ્રને મળે છે. તાપી નદીમાં હોપ પૂલ આગળ બેટ છે.

હવાપાણી—દરીઓ પાસે હોવાથી વરસાદ ઘણો એટલે ૩૬ ઇંચ પડે છે, અને તાપ એ.છો લાગે છે. હવા ભેજવાળી છે.

વસ્તી—એક લાખ એ.છીસ હજાર બસો નવવાળું માણસની છે, તેમાં હિંદુ, મુસલમાન, પારસી, શ્રાવક, અને ખ્રિસ્તી મુખ્ય છે. હિંદુઓમાં વાણીઆ, બ્રહ્મણ, ભાટીઆ, કણ્બી, કાછીઆ, અનાવલા બ્રાહ્મણ, કાયસ્થ, નાગર, ઘાંચી, ગોલા, ખતરી વગેરેની છે.

ધર્મ—હિંદુધર્મ—હિંદુઓનો. મુસલમાની ધર્મ—મુસલમાનોનો. જરથોસ્તી ધર્મ—પારસીનો. જૈનધર્મ—શ્રાવકનો. ખ્રિસ્તી ધર્મ—ખ્રિસ્તીઓનો.

ધંધા—વેપાર અને કારીગરીનો, નોકરીનો, અને મજૂરીનો,

હુમર:— રેશમ અને કસબનો વણાટ; લાકડાં, સુખડ અને હાથીદાંતનું કૌતરકામ; ચાંદલા, હીરા, અને માથેકનું જડાવકામ; ભુકચળકનું ભરતકામ; હીંગળોક; રસકપુર તથા બરફી બનાવવાનું કામ. એ શિવાય કાપડ વણવાની મીલો, રૂ કાંતવાના છનો; રૂની ગાંસડી બાંધવાના પ્રેસો; ચાખાની મીલો; છાપખાનાં; અનાજ દળવાની ઘંટીઓ; બરફ તથા સોઠાવોટર બનાવવાનાં કારખાનાં; હુન્નરશાળા.

નિકાસ—રેશમી કાપડ; કીનખાખ; ભુકચળકનું ભરતકામ; લાકડાં, સુખડ તથા હાથીદાંતનું કૌતરકામ; ચાંદલાં; હીંગળોક; રસકપુર; શાકભાજી તથા મિકાઈ.

આયાત—બધી જાતનું અનાજ; શાકભાજી; સુતરાઉ, રેશમી તથા ઊનનું કાપડ; રેશમ; લોઢાનો તથા કાચનો સામાન; હાથખાનું; દવાઓ; ખાંડ; નાળિયેરી; રમકડાં; કાગળ; ઘાસતેલ; પથરા અને ઇમારતી લાકડાં વગેરે.

અધિકારીઓની ઓળખાણ.

કલેક્ટર—જિલ્લાના મુખ્ય અમલદાર.

હબુર ડેપુટી કલેક્ટર—જિલ્લાની તિભેરીનો ઉપરી.

પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ—જિલ્લાની પોલીસનો મુખ્ય

અમલદાર.

પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર—ફાજદારના ઉપરી.

પોલીસ સભા ઇન્સ્પેક્ટર—તાલુકાની પોલીસના મુખ્ય ઉપરી. (ફોજદાર)

જમાદાર—ચાર પાંચ ગેટનો ઉપરી

હવાલદાર—બે ત્રણ ગેટનો ઉપરી.

નાયક—ગેટનો ઉપરી

ડિસ્ટ્રિક્ટ જડજ અથવા સેશન્સ જડજ—જિલ્લાના ઇન્સાફ કરનાર મુખ્ય અમલદાર.

એકઝક્યુટિવ એજન્સી—આંધકામ ખાતાનો મુખ્ય અમલદાર.

સિવિલ સર્જન—જિલ્લાના દવાખાતાના મુખ્ય ઉપરી.

પોસ્ટ માસ્ટર—પોસ્ટ ઓફિસના મુખ્ય ઉપરી.

તાર માસ્ટર—તાર ઓફિસના મુખ્ય ઉપરી.

સ્ટેશન માસ્ટર—સ્ટેશનના મુખ્ય ઉપરી.

આખકારી કલેક્ટર—સરકારની રબ વગર કેફી વસ્તુ ખનાવનાર તથા વેચનાર ઉપર દેખરેખ રાખનાર મુખ્ય અમલદાર.

ડેપ્યુટી એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર—જિલ્લાના ફેળવણીખાતાના મુખ્ય અધિકારી.

મામલતદાર—તાલુકાના ઉપરી અમલદાર

પટેલ તલાટી—ગામના મુખ્ય અધિકારી.

પ્રેસિડન્ટ—મ્યુનિસિપાલિટીના રૈયત તરફના વગર પગારના મુખ્ય અધિકારી.

૧૨] પહેલી “ચોપડીનો ડિક્ટેશન શિક્ષક” અઢી આના.

ચીફ ઓફિસર—મ્યુનિસિપાલિટીના મુખ્ય અમલદાર.

શહેર સુધરાઈ અથવા મ્યુનિસિપલ ખાતું—રસ્તા બંધાવવાનું તથા સમરાવવાનું; સડક પર પાણી છાંટવાનું; રાતે દીવા કરવાનું; પાણી વહી જવાની ગટર બાંધવાનું તથા સમારવાનું; સ્વચ્છ પાણી પુરું પાડવાનું; શરૂઆતની ફેળવણી આપવાનું; આગ તથા રેલથી શહેરનું રક્ષણ કરવાનું; બગડેલાં શાકભાજી તથા અનાજ વેચાતાં અટકાવવાનું; અને ઘરવેરા, બજારવેરા, નળવેરા, ગાડીવેરા વગેરે ઉધરાવવાનું; તથા બીજે ગામથી આવતા માલ પર જકાત લેવાનું કામ કરે છે. એના મુખ્ય ઉપરી પ્રેસિડન્ટ તથા ચીફ ઓફિસર સાહેબ છે.

લોકલબોર્ડ ખાતું—ગામના માણેસોએ પસંદ કરેલા સભાસદોની સભાને લોકલબોર્ડ અને એ ખાતાને લોકલબોર્ડ ખાતું કહે છે. ગામની નિશાળો ચલાવવાનું; અને રસ્તાઓ, કુવા, તળાવો વગેરે બંધાવવાનું તથા સમરાવવાનું કામ કરે છે. એના મુખ્ય ઉપરી અમલદાર સાહેબ છે.

ઇતિહાસ—મુરતને સામે પાર રાંદેર છે, તે પહેલાં મોટું શહેર હતું. રાંદેરના સોઢાગરોના જહાજ આ પાર લંગારતાં. એ કાંઠાની જગામાં માછી, ખારવા ને બીજા એવાજ લોક રહેતા, તેથી તે માછીવાડને નામે ઓળખાવી,

એમાં એક ગદી એટલે ભુરજ ઘાટની નાની ઈમારત બાંધી હતી. ત્યાં શંદેર સરકાર ચાંચીઆઓને+ પકડી કેદ રાખતી. કેઈ નાગર જમીનદારની વિધવા પોતાના નાદાન પુત્ર ગોપીને લઈ કેઈ કારણથી અહીં આવી રહેલી. એ વખતે શંદેરના એક નવાયતા (નવા આવેલા) એ પોતાની રાખ ભુરજને કાઢી મૂકી તે કંટાળી મકકે જાત્રા જવા તૈયાર થઈ. મકકે જતી વેળા ગોપીની માને લાખો રૂપીઆના હાગીના સોંપતી ગઈ. જાત્રા જઈ આવી ટુંક મુદતમાં મરી ગઈ, એટલે તેના પૈસાથી ગોપી ધનવાન થઈ ગયો. તેણે મોટી મોટી હવેલી ને વાડી કરાવી ને વેપાર લાંબાવ્યો. જુદી જુદી જમાના વેપારીઓ વેપાર કરવા અહીં આવી રહેવા લાગ્યા, ને વસ્તી વધતી ચાલી. શંદેર તૂટ્યું ને સુરત કહે- મોટું થતું ગાદ્યું. સને ૧૭૬૬નાં શંદેરની વસ્તી ૮ લાખની કહેવાની. મોગલ પાદશાહીમાં સુરત જેવું કેઈ ખંદર નહોતું મળ્યાં. યુરોપીઓનો હિંદુસ્તાનનો માલ સુરતમાંથી જ ખરીદતા. એ વખતે લોકને રોજગાર ને સુખ સારાં હતાં. શંદેરની શોલામાં કાંઈજ મણા નહોતી. દુનિયાના ઘણા લાગના માણસો પહેરવેશ ને જુદી જુદી રીતભાતથી શંદેર શણગારી રહ્યા હતા. ખંદર ને બજારમાં તરેહ તરેહવાર માલ-સામાન તકતકતા હતા, અને હિંદના જુદા જુદા લાગમાંથી વણજરો આવતી.

+ હરીઆમાં વહાણો લૂટી લેનાર.

૧૪] ત્રીજી ચોપડીને “ડિક્ટેશન શિક્ષક” કે આના.

સુરતના બજારમાં ૨૦ લાખની રોજ ઉથલપાથલ થતી. પણ બધા દિવસ સરખા જતા નથી, ચઢતી પડતી થયાજ કરે છે. સન ૧૬૬૪ અને ૧૬૬૯ની શિવાજીની લૂટ; ૧૮૩૭ અને ૧૮૮૯ ની મોટી આગ; ૧૮૮૨ની મોટી રેલ; ૧૭૬૧ અને ૧૯૫૬ ના દુકાળ તથા ૧૮૬૭ અને ૧૯૦૪ ની મરફીએ અને ૧૯૧૮ ના ઈન્ડિયુએન્સીએ સુરતને હાલહવાલ કરી નાખ્યું. તાપી નદી પુરાતી ગર્ધ અને મુંબર્ધ વેપારનું મથક થયું.

અંગ્રેજ સરકારના શાંતિકારક અમલથી તેમજ મહાર્ધ ભાગળનો પૂલ તથા વગિઆવી ભાગળનો કોટ વગેરે બાંધકામો કર્યાં તથા રેલથી, અને શહેરમાં મ્યુનિસિપાલિટીએ પણ નંખાવેલા હોવાથી આગથી ઝાઝું નુકસાન થવા પામતું નથી.

મેં કાઠિઆવાડના એજંટ દુ ધ

ગવર્નર સાહેબ બહાદુરે

હુકમ નં. ૬૯. તા. ૨-૮-૧૯૧૯ થી

(બીજી ધોરણના) “અંકગણિતનાં મનોયત્ન”

આખા કાઠિઆવાડની તમામ પ્રાયમરી સ્કૂલો

માટે ઇનામ અને લાયબ્રેરી બુક તરીકે

મંજૂર કર્યો છે.

જેમાં ૧૨૦૦ હાખડા છે. કિંમત પાંચ આના.

બારે દરવાજાના નામ તથા નામ પડવાનાં કારણ.

દરવાજાનું નામ.	દિશા.	નામ પડવાનાં કારણ.
૧. ફાટકનો દરવાજો	વાયંચે	તાપી નદીની રેલના પાણી ફાટ ફાડી આ તરફથી આવતા તે પરથી.
૨. વરીઆવી ,,	ઉત્તરે	વરિઆવ જવાની સડક છે તે પરથી.
૩. કતારગામનો	ઉત્તરે	કતારગામ જવાની સડક છે તે પરથી.
૪. લાલ દરવાજો	પૂર્વે	લલલામ સાધુનો મઠ હતો તે પરથી.
૫. દિલ્હી દરવાજો	પૂર્વે	દિલ્હીના પાદશાહનો હુકમ આ દરવાજેથી આવતો તે પરથી.
૬. સરાહ દરવાજો	પૂર્વે	આ દરવાજે મોટી સરાહ (ધર્મશાળા) હતી તે પરથી.
૭. સલાબતપરાનો (સલાટપરાનો)	પૂર્વે	નવાબ સલાબતખાનના નામ ઉપરથી.
૮. માનનો દરવાજો	દક્ષિણે	નવાબી વખતમાં આ દરવાજા બહાર માન આપવાની ક્રિયા થતી તે પરથી.

૧૬। પાંચમી યોગદીને “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ચાર આતા.

૯. નવસારીનો દરવાજો (ઉધનાનો.)	દક્ષિણે	નવસારી જવાની સડક છે તે પરથી. ઉધના જવાની સડક છે તે પરથી.
૧૦. બાકરઅલાનો દરવાજો. (હતુમાનનો.)	દક્ષિણે	નવાળ બાકરઅલી ખાનના નામ પરથી. રોકડીઆ હતુમાનનું હહેરું છે તે પરથી.
૧૧. મજુરાનો દરવાજો.	દક્ષિણે	મજુરા ગામે જવાય છે તે પરથી.
૧૨. અઠવાનો (લાઈન્સનો) દરવાજો.	પશ્ચિમે	અઠવા ગામે જવાય છે તે પરથી. લાઈન્સમાં જવાની સડક છે તે પરથી.

ઓગણીસ પરાંના નામ નજીક તે નામ પડવાનાં કારણ.

પરાનું નામ.	દિશા.	નામ પડવાનું કારણ.
(૧) બેગમપડં.	પૂર્વે	બે રંગબેગની બેન રહેલાં તે બેગમના નામ પરથી.
(૨) સલાબતપડં.	પૂર્વે	નવાળ સલાબતખાનના નામ પરથી.
(૩) નવું પડં.	પૂર્વે	આગમાં બળી જવાથી નવું બંધાયલું તે પરથી.
(૪) ઈંદરપડં.	પૂર્વે	ઈંદરજી નામના અનાવલા બ્રાહ્મણના નામ પરથી.

બીજી ઘોષણાને "હિકેશન શિક્ષક" તથા આના. [૧૭]

(૫) રૂસ્તમપર	અગ્નિમાં	અંગ્રેજ ને વલંદાના હલાલ રૂસ્તમજીના નામ પરથી.
(૬) સગરામપર	હક્ષિણે	સવરામ દેશાઈના નામ પરથી.
(૭) સામપર	હક્ષિણે	સામજી દેશાઈના નામ પરથી.
(૮) રૂદરપર	હક્ષિણે	રૂદરજી દેશાઈના નામ પરથી.
(૯) રહેમતપર	હક્ષિણે	રહેમતખાનના નામ પરથી.
(૧૦) ખંડેરાવપર	નૈઋત્યે	ખંડેરાવના નામ પરથી.
(૧૧) નાનપર	નૈઋત્યે	વલંદાએ કોઠી ઘાલી નાનું પર વસાવેલું તે પરથી.
(૧૨) ઘાસ્તીપર	વચ્ચે	સુરતના નવાબ ગયામુદ્દીન પરથી.
(૧૩) સૈયદપર	ઉત્તરે	સૈયદ એદુસ સાહેબ પરથી.
(૧૪) રામપર	ઈશાને	રામભાઈ અનાવલાના નામ પરથી.
(૧૫) રૂઘનાથપર	ઈશાને	રૂઘનાથ અનાવલાનાનામ પરથી.
(૧૬) હરિપર	ઈશાને	હરિભાઈ અનાવલાનાનામ પરથી.
(૧૭) મહીધરપર	ઈશાને	મહીધર અનાવલા નામ પરથી.
(૧૮) હેદરપર	ઈશાને	હેદરખાનના નામ પરથી.
(૧૯) મંચરપર	ઈશાને	મંચરજીના નામ પરથી.

ગોપીપર એ પર નથી પણ ગોપીએ નાનું ગામ એટલે પુર વસાવેલું તે પરથી ગોપીપર કહેવાય છે.

બાર ભાગળના નામ તથા તે પડવાનાં કારણ.

ભાગળનું નામ.	દિશા.	નામ પડવાનું કારણ.
(૧) વરિઆવી ભાગળ	ઉત્તરે	વરિઆવ ગામ જવાય છે તે પરથી.
(૨) સૈયદપુરી ,,	પૂર્વે	સૈયદપરામાં જવાય છે તે પરથી
(૩) બરહાનપુરી,	પૂર્વે	બરહાનપુર જવાતું તે પરથી.
(૪) નવસારી ,,	દક્ષિણે	નવસારી જવાય છે તે પરથી.
(૫) મજુરા ,,	દક્ષિણે	મજુરા ગામે જવાતું તે પરથી.
(૬) બાદશાહી,,	પશ્ચિમે	મોગલ શાહશાહની સ્વારી એ ભાગળેથી આવતી તે પરથી એ ભાગળે થઈ મકકે જતા તે પરથી.
(૭) મકકાઈ ,,	પશ્ચિમે	
(૮) ડકકાની ,,	પશ્ચિમે	વઢાણમાં માલ ચઢાવવા ઉતારવા ઢાકકાનો ડકકો બાધેલો છે તે પરથી.
(૯) રાબાઓવા રાની ભાગળ	પશ્ચિમે	રાબાઓ સ્નાન કરવા એ ભાગળે જતા તે પરથી.
(૧૦) મીરબહેરની ભાગળ	પશ્ચિમે	મીર બહેરના નામ પરથી.
(બક્ષીનોઓવારો)		બક્ષી સાહેબના મહેલ પરથી.
(ગુજરી ઓવારો)		એટલે બનાર બસતો તે પરથી

પાંચમી “ચોપકીનો ડિક્ટેશન શિક્ષક” ચાર આના. [૧૬

(૧૧) મુદ્દા ખડ કીની ભાગળ	પશ્ચિમે	મુઢાણનું મકાન હતું તે પરથી.
(૧૨) લકડકડ કોટ ની ભાગળ	પશ્ચિમે	લાકડાનો કોટ કરાવેલો તે પરથી

શહેરના મુખ્ય ભાગો તથા નામ પડવાનાં કારણ.

નંબર	નામ.	નામ પડવાનું કારણ.
(૧)	કણ્ણપીઠ	ઢાણા ખજાર હતું તે પરથી.
(૨)	રહીઆ સોનીનો ચકલો	રહીઆ સોની પરથી.
(૩)	વાડીફળીઉં	વાડી હતી તે પરથી.
(૪)	સંઘાડીઆવાડ	સંઘાડીઆએની વસ્તી હતી તે પરથી
(૫)	ગોપીપઝં	ગોપીએ વસાવેલું તે પરથી.
(૬)	અંબાણનોચકલો	અંબાણના દહેરાની પરથી.
(૭)	ખાલાણનોચકલો	ખાલાણના દહેરા પરથી.
(૮)	કેળાપીઠ	કેળાંની વખારો હતી તે પરથી.
(૯)	ભાગાતળાવ	ભાંગેલું તળાવ હતું તે પરથી.
(૧૦)	સોનીફળીઉં	સોનીએની વસ્તી વધારે હતી તે પરથી.
(૧૧)	ખડેખાંનો ચકલો	ખડેખાતના નામ પરથી.
(૧૨)	આસુરખેગનો ,,	આસુરખેગના નામ પરથી.

૨૦] ત્રીજા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” અહીં આના.

(૧૩)	નાનપરા	નાનું પડું વસેલું તે પરથી.
(૧૪)	નાણાવટ	નાણાનો ખજાર હતો તે પરથી
(૧૫)	સોદાગરવાડો	સોદાગરો રહેતા હતા તે પરથી
(૧૬)	મુગલીસરા	મુગલ લોકો રહેતા તે પરથી
(૧૭)	મુઘ્લાં ચકલો	મુઘલાણના નામ પરથી,
(૧૮)	શાહપેર	શાહુકારો રહેતા હતા તે પરથી
(૧૯)	માછલીપીઠ	માછલી વેચવાનો ખજાર હતો તે પરથી.
(૨૦)	રાણીતળાવ	ગોપીની સ્ત્રી જેને રાણી કહેતા તેણે બંધાવેલું તે પરથી.
(૨૧)	બરહાનપુરી બાગળ	બરહાનપુર જવાતું તે પરથી
(૨૨)	લીમડાચોક	લીમડાનાઝાડો હતાં તે પરથી

શહેરમાંના બજારો.

નામ	દિશા.	કુ' વેચાય છે.
૧. ઘાસની પીઠ	અગ્નિ	ઘાસ
૨. દાણાપીઠ	અગ્નિ	અનાજ
૩. ઝાંપાબજાર	પૂર્વે	સઘળાં જાતનો માલ
૪. ભાતની પીઠ	પૂર્વે	ભાત
૫. સોના ચાંદીનો બજાર	પૂર્વે	સોના ચાંદીના હાગીના

૬. કાપડ બજાર	પૂર્વે	કાપડ
૭. કંસારા બજાર	પૂર્વે	તાંબા પિત્તળનાં વાસણ
૮. બરહાનપુરી	પૂર્વે	શાકભાજી
ભાગળનો બજાર		
૯. લીમડાચોકનો બજાર	પૂર્વે	કાપડ, મિઠાઈ, અનાજ, ચોપડીઓ, ફવા
૧૦. કણુપીઠબજાર	મધ્યમાં	ફરનીચર, લોખંડનો સમાન, ફવા, અનાજ
૧૧. ચૌટાનોબજાર	મધ્યમાં	શાકભાજી, અનાજ, મિઠાઈ
૧૨. નાણાવટનો બજાર	મધ્યમાં	સોનું, ચાંદી તથા સોના રૂપાના હાગીના
૧૩. ચોક બજાર	પશ્ચિમે	કાપડ, ફરનીચર
૧૪. નાનપરાનો „	નૈર્ઋત્ય	સઘળી જાતનો માલ
૧૫ નવસારીબજાર	દક્ષિણે	સઘળી જાતનો માલ
૧૬. ઝવેરીબજાર	ગોપીપરા	હીરા, મોતી, માણેક વગેરે
૧૭ વરીઆવી „	ઉત્તરે	સઘળી જાતનો માલ
૧૮. લાલદરવાજાનો બજાર	પૂર્વે	સઘળી જાતનો માલ
૧૯. મલેમંડીનો બજાર	પૂર્વે	સઘળી જાતનો માલ
૨૦. સ્ટેશનનોબજાર	પૂર્વે	હોટલો, વીરી

૨૨] બાળવર્ગનો “મુખગણિત શિક્ષક” દોઢ આનો.

હિંદુઓનાં દહેરાનાં ઠેકાણાં તથા નામ.

કેળાપીઠમાં—મોટું મંદિર.

ખપાટીઆ ચકલામાં—ગિરધરલાલજી અને લક્ષ્મી-
નારાયણનું મંદિર.

નાણાવટમાં—વિઠ્ઠલનાથજીનું મંદિર.

બાલાજીના ચકલામાં—માલાજીનું, કાળકા માતાનું,
કાશી વિઠ્ઠલનાથ મહાદેવનું, વિઠ્ઠલનાથજીનું, શ્રીનાથજીનું.
શ્રીરણછોડજીનું, શ્રીરામચંદ્રજીનું, અને રાધાવલ્લભજીનું મંદિર.

અંબાજીના ચકલામાં—અંબાજીનું અને કાળકા
માતાનું દહેરું.

ગોપીપરામાં—લટજીનું, ગોસાંઇજીનું, હાટકેશ્વર
મહાદેવનું, લલ્લજી મહારાજનું, ગોવંદજી મહારાજનું
અને ગેરા રામજીનું મંદિર.

સલાબતપરામાં—સત્યનારાયણજીનું મંદિર.

સંઘાડીઆવાડમાં—નિર્મળદાસ મહારાજનું, મોળે-
શ્વર મહાદેવનું.

સમરામપરામાં—કળીરજીનું. રોકડીઅ હનુમાનજી.

મુલ્લાં ખડકી—પાટળી હનુમાનજી.

રામપરામાં—સ્વામીનારાયણજી.

જૈનોનાં દહેરાં.

શાહપોરમાં—ચિંતામણીજી.

ગોપીપરામાં—મહાવીરસ્વામીજી. આદિશ્વરભગવાનજી,

પહેલા પોરણનો “મુખગચ્છિત શિક્ષક” ૧૧૧૧ આના. [૨૩

પારસીની અગિઆરીઓ.

સૈયદપુરી ભાગળમાં—ચહેનશાહી આતશબેહરામ
તથા અગિઆરી.

શાહપોરમાં—કદમી આતશબેહરામ.

માછલીપીઠ, ફસ્તમપરા તથા નાનપરામાં—અગિઆરી.

મુસલમાનોની મસીદો.

ખડેખાંના ચકલામાં—ખાજે દિવાન સાહેબનો
મિનારો તથા મસીદ.

નવસારી ખજારમાં—નવશાહીદની દરવા.

વરિઆવી ભાગોળે—સૈયદ એદુલ સાહેબનો મિનારો
તથા મસીદ.

સુદ્દાં ચકલામાં—મીરજા સ્વામીની મસીદ.

અંગ્રેજનાં દેવળ.

રાજાઓવારા અગળા—અંગ્રેજોનું દેવળ.

મુગલીસરામાં—મિયાન દેવળ.

શહેરમાંનાં જોવા લાયક પ્રખ્યાત સ્થળો.

રૈલ્વે સ્ટેશન તથા તેની સામેનાં મકાનો, હોપબાગ,
હાતમ (ગુલામબાળા) મીલ, જનો, ધર્મશાળાઓ ગુડસર્વાઈડ,

બેગમપર—કૃષ્ણમીલ, સૂર્યપ્રકાશ વિજેટર, બરદત્ત

૨૪) બીજા ધોરણનો “અુપગચિત શિક્ષક” અદી આના.

કારખાનું. પ્રિન્સેસ થિએટર, વિક્ટોરિયા થિએટર, નવાબી મહેલો, વહોરવાડનાં મકાનો.

સલાખતપડું—પોલીસ લાઇન્સ, ઈલગા, કતલખાનું.

નવુંપડું—સરકારી તારઓફિસ, પોલીસ લાઇન્સ, અલાયાની વાડી. પારેખ હવાખાનું, મોટી ઘડિઆળ, બાંપાખનર, મારકીટ, મુદ્દાંજીની દેવડી અને મસીદ, મસ્કેતી ઇસ્પતાલ, બરહાનપુરી ભાગળનો બનર.

ફસ્તમપડું—ફસ્તમબાગ, અગિઆરી, ગોપીતળાવ, નવશાહીદની હરગા, કબીરનું મંદિર.

સગરામપડું—નવસારી બનર, મારકીટ, રોકડીઆ હનુમાન, ખેતરપાલ.

રહેમતપડું—જીનું ઠાડનું ફડ.

નાનપડું—મારકીટ, મકકાઈ ભાગળનો પૂલ, નાનપરાનો બનર, વલંદા બંદર, ઇજનેર ઓફિસ, હેડ પોસ્ટ ઓફિસ, પ્રિન્સેસ બાગ, નાવડી બંદર, કોર્ટનાં મકાનો, જેલ, પુતલાવાડી, વનિતા વિશ્રામ, એમ. ટી. બી. મોટી સાર્વજનિક કોલેજ, તુલસી-દાસ વરજદાસ સાર્વજનિક હાઇસ્કૂલ, પાટીદાર બોર્ડિંગ, અનાવિલ બોર્ડિંગ.

આ પરા બહાર અઠવા હરવાબ આગળ અઠવા રામ તથા બંગલાઓ જેવા લાયક છે.

સૈયદપડું—મારકીટ.

રામપર—અરહેશર કોટવાલનો બંગલો અને વાડી,
અનાથ બાળાશ્રમ, અશક્તાશ્રમ, પોલીસ લાઇન્સ,
વડદાનું કબરસ્તાન, સ્વામીનારાયણનું મંદિર.

હરિપર—ધીનો કાંટો, લવાનીનોવડ, ફાલર એનિન,
કાજી ફો લાયબ્રેરી, ચોકસીઓની દુકાનો.

હેઠરપર—ગલેમધીનો બજાર.

કણ્ણપીઠ—દ્વીમડાચોક બજાર, યુનયન હાઇસ્કૂલ,
મોરબી બેંક, ઈન્ડસ્ટ્રીયલ બેંક, ડેપ્યુટી એન્જીન ૬૦ ની
ઓફિસ, રેલ્વે ટિકિટ તથા પારસલ ઓફિસ.

રહીઆ સોનીનો ચકલો—ગણપતરામ ફો લાયબ્રેરી.

વાડીફળીઉં—સંસ્કૃત પાઠશાળા.

સંઘાડીઆવાડ—મોજેશ્વર મહાદેવનું હોટેલ, જોરા
રામજીનું મંદિર, નિર્મળદાસનું મંદિર.

ગોપીપર—ઝવેરીઓનાં મકાન, મગનચંદ ફો
લાયબ્રેરી, રાયચંદ ધર્મશાળા, જૈન હોટેલ, લલ્લુજી મહારા-
જનું મંદિર, ગોવિંદજી મહારાજનું મંદિર, આચાર્યનું
મંદિર, મહીલા વિદ્યાલય, સાવંજનિક મિડલ સ્કૂલ,
ગવર્નમેંટ ટ્રેનિંગ કલેસ.

અંબાજીનો ચકલો—અંબાજીનું તથા કાળકા
માતાનું હોટેલ.

બાજાજીનો ચકલો—બાજાજીનું, નિરુલનાથજીનું,

શ્રી નાયજીનું, રજીઓડજીનું, રામચંદ્રજીનું અને સત્યનાથ-
ચણનું મંદિર, ગવર્નમેંટ મિડલ સ્કૂલ, કાશી વિશ્વનાથનું
હોટેલ. હિંદુ નિરાશ્રિત ફંડનું ફ્રી વાચનાલય તથા
ધર્માદા દવાખાનું.

કેળાપીઠ—મોટું મંદિર ને તેની સંસ્કૃત પાઠશાળા,
ચોટાનો બજાર, કેળાપીઠનો પૂલ, છાપખાનાં; વિકૃલ-
વાડી, મલિકાલ લાલભાઈ સુન્દી દયાપોરવાડ ફ્રી લાયબ્રેરી.

ભાગાતળાવ-દયાકોર મોરારભાઈ વિજયુખણુ-
દાસ સ્ત્રી ટોકરાની ઇસ્પતાલ ને સુવાવડખાનું.

સોનીફળીડિ—પારેખ હુમરશાળા, ફીરંગીનું
કબરસ્તાન, આયસમાજનું મકાન, ગુજરાત
સ્પોન્ડર્ડ પ્રેસ.

બડેખાંનો ચકલો—વલંદાની કોઠી, કાળનો મિનારો
તથા મસીદ. રાબરામ ગોવિંદરામ પદ્મ દવાવાળા.

આસુરબેગનો ચકલો—જુનો હરબાર, જૈન રત્નસાગર
પાઠશાળા.

ચોકબજાર—સોશબજી જે. જે. હાઈસ્કૂલ, મોટી
ઇસ્પતાલ. કસરતશાળા, વિક્ટોરિયા બાગ, ડકકો,
નેમરાંદ મેલાપચંદ સુવાવડ ખાનું, ઇમ્પ્રીયલ બેંક,
નગીનચંદ હોલ, એલ્ફ્રેડ લાયબ્રેરી, અંગ્રેજોનું દેવળ,
હોપપૂલ, કિલ્લો. ફુ. બે. બક્ષીનો દરીયા મહેલ.

સોદાગરવાડો—મસીદ તથા જુનાં મકાનો.

મુગલીસરા—ફેઝરનો હરીઆ મહેલ, મ્યુનિસિ-
પાલીટી, મોદીજનો હરીઆ મહેલ, મિશન હાઉસ,
મિશન છાપખાનું, મિશન દેવળ, મિશન જતાના
રફલ, મિશન હાઈસ્કૂલ, મુલ્લાં ખડકી, પાનાળી હાનુમા-
નનું હહેરૂં, અંગ્રેજની કોઠી, ફિરંગીની કોઠી.

મુલ્લાં ચકલો—ચુડગરનો મિનારો, મીરજા સ્વામીની
મસીદ, સૈયદ એફુસનો મિનારો.

શાહપોર—આમિનીઅન દેવળ હાલ ખંડિયેર છે.
ચિંતામણીનું હહેરૂં, લક્ષ્મીનારાયણનું મંદિર, પારસી
ઓર્ફનેજ, પારસી છોકરાઓની અંગ્રેજી સ્કૂલ,
પારસી ઈસ્તિયાદ તથા સુવાવડખાતું, કદમી આતશ
બહેરામ. રાષ્ટ્રીય હાઇ સ્કૂલ.

માછલીપીઠ—પારસી છોકરીઓની અંગ્રેજી
સ્કૂલ, હાકતર બહેરામજીનું ધર્માદા હવાખાતું.

મેળા.

મેળાનું નામ. કઈ જગાએ ભરાય છે, કયે દિવસે
અક્ષય નોમનો— અશ્વિનીકુમાર— કારતક સૂદ ૯
કારતકી પુનેમ— અશ્વિનીકુમાર— કારતક સૂદ ૧૫
વિક્રાંતનાથજીનો— નાણાવટ— માગસર સૂદ ૧૫ રાતે
ધુળીઆ મહાદેવનો— નવસારી હરવાજેથી માગસરના હર
ઉધના મુધી— સોમવારે

કનકચાનો— કટેશનની પૂર્વમાં— પોશ વહ અમાસ
ધીસનો— નવાપરા, હરિપરા, લીમડાચોક,

સગરામપરા, નાનપરા—કાગણુ વહ ૧-૨ રાત્રે

ચેત્રી પુનેમનો— અશ્વિનીકુમાર— ચેત્ર સહ ૧૫

દિવાસાનો— નાવડી બંદરને ઓવારે—અખાડ વહ અમાસ

પવિત્રા ભારસનો—મોટા મંદર આગળ—શ્રાવણ સહ ૧૨

બળેવનો— તાપી પર ડહ્કા ઓવારે—શ્રાવણ વહ ૧

ગોકુળ આઠમનો— ડેળાપીઠથી— શ્રાવણ વહ

ઝાંપા સુધી— ૮-૬-૧૦

છડીનો— ગલેમંડી આગળ—શ્રાવણ વહ ૬-૧૦

કંતારેચર મહાદેવનો—વરિઆવી ભાગ— શ્રાવણના દર

ળથી કતારગામ સુધી—સોમવારે

હનુમાનનો—સરાહુના દરવાજેથી હુલાલ-શ્રાવણના દર

શનિવારે

ગણુપતિ ચોથનો—ડહ્કા તથા રાજા ઓવારે—ભાદરવા સહ ૪

હનુમાનનો—અઠવાના દરવાજાથી લીમપોર-ભાદરવા સહ ૧૪

સુધી— ને અખાડના દર શનિવારે

અંબાજીનો— અંબાજી આગળ—પોષ સહ ૧૫

ચેત્ર સહ ૧ થી સહ ૮

આસો સહ ૧ થી સહ ૮

દશેરાનો— રૂસ્તમપરામાં આસો સહ ૧૦

માણેકઠારી પુનેમનો—રામપરામાં સ્વામી— આસો સૂઢ
 નારાયણના મંદિરમાં— ૧૫ની રાત્રે
 ચંદની પડવાનો—રોશનથી વિક્ટોરિયા—આસો વઢ ૧
 બાગ સુધી ની રાત્રે
 ઈંદનો—નવાબ સાહેબના મહેલથી— મહોમેદન શખ્વા-
 કતારગામના દરવાજા સુધી. લની ૧ તારીખે
 તાબુતનો— ” મહોરમ મહીતાની
 ૬ મી તારીખની રાત્રે
 તથા ૧૦ મીના

નિશાળો—શહેરમાં મ્યુનિસિપાલ્ટીની આશરે ૫૦
 નિશાળો છે. એ સિવાય રાયચંદ ડીપચંદની બે કન્યાશાળા,
 એક પુલકેર કન્યાશાળા, ચાર મિશન કન્યાશાળા, બે
 પારસી કન્યાશાળા, એક મહિલા વિદ્યાલય, ત્રણ મિશન
 ગુજરાતીશાળા, ત્રણ પારસી છોકરાની શાળા, બે સંસ્કૃત
 પાઠશાળા, એક જૈનશાળા, એક પારેખ હુન્નરશાળા, હોરબાડમાં
 પાંચ છ મદ્રેસા ને અઠવા દરવાજા બહાર વનિતા
 વિશ્રામ છે.

અંગ્રેજી નિશાળ—સાર્વજનિક કોલેજ, યુનિયન
 હાઈસ્કૂલ, ગવર્નમેંટ મિડલ સ્કૂલ. સાર્વજનિક મિડલ સ્કૂલ,
 ગવર્નમેંટ હાઈ સ્કૂલ, સાર્વજનિક હાઈસ્કૂલ, રાષ્ટ્રીય

૩૦] મુંબઈ ઈલાકાની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરમાળા ૪૥ આના

અંગ્રેજી શાળા, મિથન હાઈસ્કૂલ, પારસી છોકરીઓની અંગ્રેજી સ્કૂલ, મિથન જનના હાઈસ્કૂલ.

લાયબ્રેરીઓ—મગનચંદ ક્રો લાયબ્રેરી, હિંદુ નિરાશ્રિત ફંડનું ફ્રો વાયનાલય, ગણપતરામ ફ્રો લાયબ્રેરી, કાળુ ફ્રો લાયબ્રેરી, એદુસ લાયબ્રેરી, મણિલાલ લાલભાઈ સુરતી દયા પોવાડ ફ્રો લાયબ્રેરી, જૈન જ્ઞાન પ્રસારક લાયબ્રેરી, તુરાવા લાયબ્રેરી, મોહમેદન લાયબ્રેરીઓ અને નાનપરા તથા રૂસ્તમ-પરામાં પારસી લાયબ્રેરીઓ.

પોસ્ટ ઓફિસ—સૈયદપઢા, મુગલીસરા, કેળાપીઠ, નાનપરા, રૂસ્તમપરા, ગોપીપરા, નવાપર, અને સલાબતપરા.

પોલીસગેટો—૧૬ છે ને બાંગેટો અઢાર છે. ઘણી ખરી બાંગેટો પોલીસગેટોની પાસેજ છે.

હવાખાનાં—પારેખ હવાખાનું, મસ્તકી હોસ્પિટાલ, હિંદુ નિરાશ્રિત ફંડનું હવાખાનું, કાકતર બહેરામજીનું ધર્મદા હવાખાનું, આ છોકરાની હોસ્પિટાલ તથા સુવાવડખાનું, પારસી હોસ્પિટાલ તથા સુવાવડખાનું, મોટી હોસ્પિટાલ તથા સુવાવડખાનું.

નાટકશાળા—સૂર્યપ્રકાશ થિયેટર, પ્રિન્સેસ થિયેટર.

છાપખાનાં—દેશીમિત્ર પ્રેસ, શુજરાત હર્ષણ પ્રેસ, મિથન પ્રેસ, સોહાગર પ્રેસ, ન્યુ સોહાગર પ્રેસ, અખબાર પ્રેસ,

હિંદુસ્તાનની સાઠ ભૂગોળની પ્રમોત્સરમાળા ચાર આના. ૩૧

ઇંડિયા પ્રેસ, જૈન પ્રેસ, જૈન વિજય પ્રેસ, સીટી પ્રેસ, શંકર પ્રેસ, મુંદર પ્રેસ, અનાવિલ પ્રેસ, અંબિકા વિજય પ્રેસ, લક્ષ્મી પ્રેસ, મહાશક્તિ પ્રેસ, ભારત મુદ્રાલય, ગાંધિવ મુદ્રાલય.

ચોર્યાસી તાલુકો.

સુરત શહેર ચોર્યાસી તાલુકામાં છે. એ તાલુકામાં ચોર્યાસી ગામ હતાં તેથી ચોર્યાસી તાલુકો કહેવાય છે.

સીમા—ઉત્તરે—ચોરપાડ તાલુકો ને તાપી નદી; પૂર્વે—ગાયકવાડનું રાજ્ય; દક્ષિણે—ગાયકવાડનું રાજ્ય ને મિઠોળા નદી; પશ્ચિમે—અરબી સમુદ્ર ને ચોરપાડ તાલુકો.

વિસ્તાર—સુરત શહેર કરતાં ચોર્યાસી તાલુકાની લંબાઈ સવાચારગણી એટલે ૧૭ મૈલ ને પહોળાઈ ચાર ગણી એટલે ૧૬ મૈલ છે.

કુંદરેતી રચના—આ તાલુકો સપાટ છે. માત્ર તલંગ-પુરથી ચાર ખાડીની દક્ષિણનો ભાગ ખાડા ટેકરાવાળો છે. તાપી અને મિઠોળા નદીની આશુબાબુની જમીન રસાળા ને ઝાડપાનથી ભરપૂર છે. વચ્ચે પૂર્વ ભાગ ઝાડપાન વિનાનો ઉજડ છે. પશ્ચિમ તરફ જે ભાગ દરીઆ નજીક છે, તે ઝાડપાન વિનાનો ને રેતાળ* છે. નદી કિનારાની જમીન ગોરાટ† ને બાકીના ભાગની જમીન બેલર‡ છે. મત્ર પૂર્વ

*તલ ને રેતીવાળા. †વણી રેતી ને થોડી મટ્ટાડી હોય તેવી.

‡કાળી અને મોઢાં.

૩૨] ગુજરાતની સાં ભુમિજાતી પ્રશ્નોત્તરમાળા ૩ આના.

ને મધ્ય ભાગની જમીન કાળી છે. તાલુકાની જમીનના ઢાળ પૂર્વ પશ્ચિમ છે. આ તાલુકામાં ડુંગરા નથી. વેડ, ડોલોલી ને સીંગણપોરની જમીન સારામાં સારી છે.

નદીઓ—૧. તાપી સાતપુડા પર્વતમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને મળે છે. એને કાંઠે વરાછા, ઉતરાણુ, અમરોલી, અશ્વિનીકુમાર, કુલપાડા, ગુપ્તેશ્વર, પરિઆવ, રાંદેર, સુરત, ઉમરા, રૂંઠ ને ડુમસ

૨. મિઠોળા—સોનગઢના ડુંગરમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને મળે છે. એને કાંઠે સામરોદ, પારડીરકેળ, કછોલી, લાછપોર ને ઉંખેર.

આ બંને નદી પર આગગાડીના પૂલ છે. તાપી ૪૫૦ માઇલ ને મિઠોળા ૪૦ માઇલ લાંબી છે.

ખાડીઓ ૧. કાંકરા ખાડી—એ ખાડીમાંથી મરડીઆ કાંકરા નીકળે છે તેથી એવું નામ પડ્યું છે. એ મિઠોળાને મળે છે.

૨. ચાર ખાડી—એ મિઠોળાને મળે છે. કાંકરાખાડી કરતાં અડધી છે.

૩ નાની ખાડી—કાપડરા આગળ નાની ખાઈ ખોદી તેથી એ નામ પડ્યું છે. એને કાંકરાખાડી જોડે જોડી દીધી છે. કાંકરાખાડી તથા નાની ખાડી પર આગગાડીના પૂલ છે.

આખો હવા—પશ્ચિમ ભાગ દરીઆ કિનારે હોવાથી તાપ ઓછો, પણ પૂર્વ ભાગ દરીઆથી દૂર અને ઝાડપાન

બીજા ધોરણ માટે અંકગણિતનાં મનોચત્ર પાંચ આના. [૩૬

વગરનો હોવાથી તાપ વધારે. આખા તાલુકાનાં હવાપાણી સારાં છે. તાલુકામાં ગામેગામ મીઠા પાણીના કુવા હોવાથી પાણીની આપણ પડતી નથી. સુરત જેટલો જોટલો ૩૬ ઇંચ વરસાદ આ તાલુકામાં પડે છે.

વસ્તી--એક લાખ પાંસેઠ હજાર માણસની છે મુખ્ય વસ્તી હિંદુની છે. એ સિવાય મુસલમાન, વહોરા, પારસી, શ્રાવક વગેરેની વસ્તી છે. દરેક ગામે કોળી, દુબળાની વસ્તી છે. વસ્તીનો ત્રીજો ભાગ કોળી દુબળાનો છે.

ધંધો--મુખ્ય ધંધો ખેતીનો છે; વેપારનો; કારીગરીનો; નોકરીનો; મજૂરીનો.

પેદાશ--કપાસ, જીવાર, બાજરી, તમામ જાતનું કઠોળ, શાકભાજી, સુરણ, આદુ, મરચાં, કેરી.

નિકાશ--જીવાર, કપાસ, ડાંગર, કઠોળ, શાકભાજી.

આયાત--કાપડ, ચા, ખાંડ, દવા, ગ્યાસતેલ, વિલાયતી સામાન.

રસ્તાઓ--(૧) રેલવેનો રસ્તો. (૨) નદીનો રસ્તો. (૩) પાકી સડક. (૪) કાચી સડક.

રેલવે--(૧) બી. બી. એન્ડ સી. આર્થ રેલવે. (૨) ટાપ્ટી બ્રેલ્લી રેલવે.

સ્ટેશનો--ઉતરાણ, સુરત, ઉધના, સચીન.

જંકશન--ઉધના.

કચે રસ્તે થઇને-કઈ દિશામાં-કચે કચે ગામ જવાય.

૧. કતારગામ હરવાજેથી-ઉત્તરે-ગોતાલાવાડી, કતારગામ.
૨. વરિઆવી હરવાજેથી-ઉત્તરે-સીંગણપોર, ડભોલી, વેડ.
૩. હોપપૂલ ઉપર થઇને-વાયળે-રાંદેર, પાલણપુર, ઝાંગી-રાખાઈ, પીસાઈ, ઝાંગીરપરા.
૪. હોપપૂલ ઉપર થઇને-પાશ્વમે-અડાજણ, પાલ, ભાઠા.
૫. અઠવા હરવાજેથી-નૈઋત્યે-અઠવા, ઉમરા, પીપળોઈ, રૂંઢ, મગદહા, ગવિઅર, વાંટા, ડુમસ, ભીમપોર.
૬. મળુરા હરવાજેથી-દક્ષિણે-ખટોદરા, મળુરા, ચલથાણ, ભટાર, ગોવાલક, ખમરોલી, હંતુરા, સરસાણા, ભીમરા, સોનતળાવ, ખજોઈ.
૭. નવસારી હરવાજેથી-દક્ષિણે-ઉધના, લેહવાડ, પાંડસરા, લેસ્તાન, વડોઈ, સોનારી, છાઆવ, ખુડીઆ.
૮. સરાઈ હરવાજેથી-પૂર્વે-ડુંભાલ, પરવટ, કુંભારીઆ, વેડછા, સાબરગામ, પુણા, સણીઆમોઈ.
૯. ઉધના સ્ટેશનથી-ડીંઠોલી, ઘોડાદરા, ડંકનવાડા, હહેલાડવા, કરાડવા, સણીઆ કણુદે, ખંભાસલા, ગાંગવા, મોહણી, ખરવાસા, અંધાસલી, ટીંબરવા.
૧૦. સચીન સ્ટેશનથી-પાલી, તલંગપોર, ઉંબેર, સચીન, પારડી કણુદે, વાંઝ, ભ.જે.દ્રા, એકલેરા, લાછપોર, કહલેટા, કછોલી, સામરોઈ, પારડીમહેળ.

૧૧. ઉત્તરાણ સ્ટેશનથી-અમરોલી, ઉત્તરાણ, મોટાવરાછા, કોસાડ, ભરથાણા.
૧૨. વરાછાની સડકથી-ઈશાને-કુલપાડા, આશ્વનીકુમાર, કાપદરો, નાના વરાછા, સીમાડા.

સુરત શહેરની આનુબાનુ આવેલાં મોટાં ગામો.
 ઉત્તરમાં-કતારગામ, વરિઆવ, વેડ, ડભોલી, સીંગણપોર.
 ઈશાનમાં-પુલપાડા, અમરોલી. ઉત્તરાણ, વરાછા.
 પૂર્વમાં-પુણા, સણીઆમેદ, કુંભારીઆ, વેડછા.
 અગ્નિમાં-ડોડોલી, દહેલાડવા, ખરવ:સા, વાંઝ, કફલેટા.
 દક્ષિણમાં-મજુરા, ઉધના, ભેસ્તાન, બાણોદ્રા, સચીન,
 તલંગપોર, જીઆવ, જુડીઆ, ખલ્લેદ.
 નૈઋત્યમાં-અડવા, ઉમરા, પીપલોદ, રૂંદ, વેસુ,
 મગદહી, આબવા, ગવીઅર, ડુમચ, ભીમપોર.
 પશ્ચિમમાં-જડાજણ, પાલ, ભાઠા.
 વાયવ્યમાં-રાંદેર, ઝાંગીરાબાદ, પીસાદ, ઝાંગીરપુરા,
 (કુરુક્ષેત્ર)

—: મોટાં ગામો. :—

સુરત-તાપીને ડાબે કાઠે શહેર ને બંદર છે, બરફી, પાપડી, જમણ, વણાટકામ, ભરતકામ, હાથીઢાંત ને સુખઢનું કોતરકામ વખણાય છે.

રાંદેર-તાપીને જમણે કાંઠે કસબા છે. રાંદેરી બાર વખણાય છે. વડોરાઓની વસ્તી વધારે છે. એમાં કપાસ પીલવાનું છન તથા મ્યુનિસીપાલ્ટી છે.

કતારગામ-એમાં કતારેશ્વર મહાદેવનું દહેરું છે. પાપડી ને કેરી વખણાય છે. અનાવલા બ્રાહ્મણની વસ્તી વધારે છે.

સીંગણપોર-એમાં તાપીને કિનારે મરીમાતાનું દહેરું છે. પારસીની વસ્તી વધારે છે, તાડી વખણાય છે.

હલોલી-એમાં નાની બહુચરાણનું દહેરું છે. તાડી વખણાય છે.

વેડ-એમાં મોટી બહુચરાણનું દહેરું છે. જમરખ અને તાડી વખણાય છે.

કુલપાડા-તાપી નદીને ડાબે કાંઠે છે. અહીંઆ હિંદુઓનાં મુડદાં દાટવા બાળવાની જગા (સ્મશાન) છે.

અમરોલી-બી. બી. એન્ડ સી. આઈ રેલવે પહેલ વહેલી અહીંથી ચડે થઈ હતી.

કુંભારીઆ-બગાયતી ગામ છે. કેવડો, પીપર ને શેરડી વખણાય છે.

સણીઆ-અહીં શીતળા માતાનું દહેરું છે.

તલંગપોર-મોટું ગામ છે. અનાવલા બ્રાહ્મણની વસ્તી વધારે છે.

ઉધના-સચીનના નવાળના તાળાનું ગામ છે. ધુળીઆ (ભીડભંજન) મહાદેવનું હહેરું છે.

ઘોડાદરો-અહીંઆ આસપાળનું હહેરું છે, સાથ અથવા કુતરું કરડયું હોય તો એની બાધા રાખે છે.

સચીન-નવાળની રાજધાનીનું શહેર છે. મહેલ બેવા લાયક છે.

ડુમસ-સચીનના નવાળ સાહેબનું ગામ તાપી નદીના મુખ આગળ છે. એ હવા ખાવાનું ઠેકાણું છે. ખારીઈ ભાત, કેરી અને જમરૂખ વખણાય છે.

ભીમપોર-સચીનના નવાળ સાહેબનું ગામ હરીઆ કિનારે છે. એ હવા ખાવાનું ઠેકાણું છે. ભીમપોરીઆ હનુ-માનનું હહેરું છે. ભાદરવા સહ ૧૪ મેળો ભરાય છે.

અશ્વિનીકુમાર-તાપી નદીને ડાબે કાંઠે નાનું ગામ છે. અહીં શ્રી આચાર્યજી મહા પ્રભુજીની ભેઠક છે. અહીંથી આગબોટમાં બેસી બહુધાન જવાય છે. માંડવીથી સાકટા તથા વાંસ નદી વાટે અહીં આવે છે. બત્રાનું ઠેકાણું છે.

કાપદરા-તાપી નદીને કાંઠે ઉજ્જડ ગામ છે. અહીં કાપદેશ્વર મહાદેવનું હહેરું છે.

ખંજેદ-અહીં પારસીની વસ્તી વધારે છે. ખજુરાનાં ખાડ ઘણાં છે. તાડી વખણાય છે.

ઉમરા-તાપી નદીને ડાબે કાંઠે છે. એમાં રામનાથ

૩૮] પહેલી “પોપહીનો ડિક્ટેશન ઇથક” અહીં આના.

થેલા નામે મહાદેવનું હહેરું છે. નીચ લોકો અહીં મુડકાં બાળે છે.

અઠવા-અહીં જેતીના પાક સંબંધી જાત જાતના અજમાયશ કરી ખેડુતોને બતાવવાને સારું એક ખેતર છે. અહીંઆ પોલીસ લાઈન્સ છે.

અડાજણ—એ તાપી નદીને જમણે કાંઠે છે. પાપહી ને ધાર વખણાય છે.

ભાઠા—તાપી નદીને જમણે કાંઠે છે. ધાર ને પાપહી વખણાય છે.

મોટા વરાછા—ધનામી બાગાયતી ગામ છે. સુખદનાં જાડ ધણાં થાય છે. આદુ, સુરણ ને રતાળુ પુષ્કળ થાય છે.

ઉંખેર—ધનામી ગામ છે. મરચાં વખણાય છે.

ફંલાલ—એમાં હનુમાનનું હહેરું છે.

ધનામી ગામો ૧૨ છે.

મોટા વરાછા—પાકજીના વારસ પાસે છે. વાંઝ ને ડીંડોલી-ગંજાધર શાસ્ત્રીના વારસ પાસે છે. લેસ્તાન ને સોનામી-રોરના વારસ પાસે છે. હહેલાકગ, બાણોદ્રા ને ઉંખેર-અરદેશર કોટવાલના વારસ પાસે હતા. પુખા, વેસુ, આલુવા, સમીઆમોડ -વડોદરાના નવાબ સાહેબના તાબામાં છે.

બીજી ચાપડીનો "ડિક્શનરિય" ત્રણ આના. [૩૬

ગાયકવાડી ગામો:—જાવ, કરાડવા, ગોળ, ગણેશી.

સચીનના નવાળ સાહેબના ૧૬ ગામો.

સચીન, ઘોડાદરા, ઉધના, કુમસ, ભીમપોર, વકથાણા,
(રાવળા), ભાટીઆ, બેણુંદ, કનવાડ, ડકનવાડા, સરોક્ષી,
ગવીઅર, સરસાણા, લાહપોર, ઊન, તરાજ.

ખાગાયતી ગામો:—પુણા, કુંભારીઅ, સારોક્ષી, વરાછા,
કોસાડ, ભાઠા, કતારગામ.

કસ્થા.

રોદર, કતારગામ, કોસાડ, મોટા વરાછા, સચીન.

જાત્રાનાં ઠેકાણાં.

કતારગામ, અધિનીકુમાર, કુલપાડા, કુંભાલ, ઉધના,
ઉમરા, ભીમપોર, સણીઆ. કાપડરા, ડોલોલી, વેડ, ઘોડાદરા.

હરા ખાવાનાં ઠેકાણાં.

કુમસ, ભીમપોર.

થોડી વસ્તીવાળાં ગામો—નવાગામ, કરંજ, કાપડરા,
દુંડી, ઉમરવાડા, આંજણાં, ખટોદરા, પનાસ, મચ્છુરા,
મોવાલ, દતોરા, ભેડવાડ, સોનતળાવ, લીંમાયત, ગાંમળા,
અંધસલા.

૪૦૧ ત્રીજી યોગદીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ૩ આના.

પારસીની વધારે વસ્તીવાળાં ગામો—મુરત, અડા-
જણ, ભાઠા, અઠવા, ખજેદ, સીંગણપોર, હલોલી, વેડ.

વહોરાની વધારે વસ્તીવાળાં ગામો—રાંદેર, મોટા
વરાછા, લાછપોર, કંકલેટા, સામરોદ, કછોલી.

મીઠ ખંદેર—જાવ, છુડીઆ, ઉંજેર, અહીં પહેલા
મીઠું પકવતા હતા.

તાડીનાં ગામો—વેસુ, ખજેદ, છુડીઆ, અમરોલી,
ગોવાલક, અઠવા, સીંગણપોર.

વખણાતી વસ્તુવાળાં ગામો.

રાંદેર, અડાજણ, ભાઠા—ખેર.

કતારગામ, વેડ, હુમસ—જમડખ, કેરી.

વેડ, હલોલી, સીંગણપોર—તાડી.

કુંભારીઆ—પીપર, શેરડી.

કતારગામ, પરવટ—માટીનાં વાસણ.

ભાટપુર, ભાઠા, કતારગામ, હુમસ, વરાછા-ચાકભાજી

આકવા, હુમસ, લીમપોર—ખારીઉં ભાત.

વરાછા—રતાળુ, સુરણ, આહુ, ને ફણસ.

કોસાડ—ધી.

સમાપ્ત,

જુઓ છા શુ? પરીક્ષામાં પાસ થવું હોય તે
છગનલાલ મોતીરામ શાહ કૃત પુસ્તકો ખરીદો.

“ડિક્ટેશન શિક્ષક”

બાળપોથીનો	૦-૨-૦	ત્રીજો	૦-૩-૧
પહેલીનો	૦-૨-૬	ચોથીનો	૦-૪-૧
બીજો	૦-૩-૦	પાંચમીનો	૦-૪-૧

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧લા નો ૦-૩-૦

ત્રિવેદી વાચનમાળા પુસ્તક ૧લા નો ૦-૩-૦

“મુખગણિત શિક્ષક”

બાળવર્ગનો	૦-૧-૬	ત્રીજા ધોરણનો	૦-૨-૬
પહેલા ધોરણનો	૦-૧-૮	ચોથા ધોરણનો	૦-૪-૦
બીજા ધોરણનો	૦-૨-૦	પાંચમા ધોરણનો	૦-૪-૦

“પ્રશ્નોત્તરમાળા”

ગુજરાતની સા. ભૂગોળની ૦-૩-૦ | મુંબઈમાં ભૂગોળની ૦-૪-

હિંદુસ્તાનની સામાન્ય ભૂગોળની ૦-૪-૦

બીજા ધોરણ માટે અનુભવ સિદ્ધ

“અંગ્રેજીનાં મનોચત્ર” પાંચ આના.

સુરત શહેરનો “ભૂગોળ શિક્ષક” ત્રણ આના
સુરત જિલ્લાનો

બાળપોથીથી સાતમી સુધીના તેમજ કન્યા વાચનમાળા ત્રણે પુસ્તકોના

અર્થ તૈયાર છે.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ, શાહપોર—સુરત.

